

Löntagarfonder skadar Sverige

Ordet löntagarfonder har under årens lopp använts som namn på mycket olika och direkt motstridiga förslag till ekonomisk-politiska förändringar i Sverige. I denna uppsats används det enbart i betydelsen kollektiva fackliga fonder av den typ som LO/SAP lagt förslag om 1975/76, 1978 och 1981 och som TCOs representant i löntagarfonsutredningen offentliggjort 1981.

Debatten om löntagarfonder är i flera avseenden märklig. Löntagarfonder är ett medel men har i debatten närmast fått ställningen av ett mål i sig. Möjligen kan man säga att de är ett medel som alltmer desperat försöker hitta ett mål som de passar till och som samtidigt bedöms taktiskt lampligt att framföra. Följden har blivit att förespråkarna för löntagarfonder antingen debatterar i mycket oprecisa målformuleringar eller att diskussionen handlar om olika fondtekniska detaljer.

Inget av dessa ämnen kan sägas ha något avgörande samhällsintresse. Den helt avgörande frågeställningen för om vi skall ha löntagarfonder eller inte, borde vara vilka konsekvenser dessa leder till för individer, företag, samhällsekonomi, arbetsmarknadsorganisationer, politiskt och ekonomiskt system, etc, i Sverige. Den frågan undviker förespråkarna sorgfälligt att behandla.

Låt oss först kort beskriva LO/SAPs löntagarfondsförslag från januari 1981. Det skall finansieras med en arbetsgivar-

Fil kand ANDERS RÖTTORP är verksam vid Svenska Arbetsgivarföreningen.

avgift på 1 procent av ATP-avgiftsunderlaget samt en årlig "övervinstdelningsavgift" på alla aktiebolag oavsett storlek och ägarförhållanden. Detta inbringar i dagens penningvärde och vinstläge ca $2+2=ca$ 4 Mrd kr. För aktiebolagen är vinstavgiften den större avgiften. Pengarna samlas in centralt och fördelas sedan på 24 länsfonder efter invånarantal. Styrelserna till dessa utses antingen av de fackliga organisationerna eller av särskilt valda "löntagarfondsfullmäktige" i lanet. Fonderna skall sedan placera medlen i aktier på marknaden. Det föreslås också en "facklig initiativrätt". Denna ger det lokala facket rätt att under vissa förutsättningar via skiljedom tvinga fram nyemissioner mot ägarnas vilja. Denna regel tar framst sikte på att löntagarfonderna skall kunna komma in i de större familjeföretagen som ägare. Länsfonderna skall leverera in en inte närmare preciserad avkastning till AP-fonden. Rent formellt äger AP-fonden medlen, men har gett "evig" dispositionsrätt till länsfonderna att förvalta medlen.

TCO:s ledamots förslag är mycket likartat. Det är dock mera centralistiskt och ger de centrala fackliga organisationerna en mer direkt ägarroll. Avkastningen från fonderna stannar kvar hos de av facket kontrollerade löntagarfonderna.

Mål för löntagarfonder

Inledningsvis nämndes att en rad olika mål har passerat förbi i löntagarfonsdebatten. Några mål som många olika partier och organisationer har uttryckt stor sympati för är ökad industriell tillväxt, höjd lönsamhet och ökade investeringar i en marknadsekonomi. Dessa mål förefaller foga kontroversiella idag. Andra mål

som löntagarfonderna angetts som medel för är en kollektivisering av ägandet av de nu privata företagen till de fackliga organisationerna. Motivet för detta har i sin tur angetts vara att man skulle få andra beslutskriterier i företagen. Genom att vinsten, som målsättning i företagen, rensades ut skulle de omänskliga arbetsförhållanden som idag finns kunna bli mycket mänskligare (Edin, Hedborg [1980]).

Det här är de två huvudfrågorna i debatten. Dessutom har en rad andra målsättningar formulerats, som ofta i någon mån hänger samman med de ovanstående. För en mer detaljerad genomgång hänvisas till Röttorp [1981].

Låt oss nu lite schematiskt se på den centrala frågan, dvs hur löntagarfonder, om de genomfördes, skulle påverka Sverige. Redovisningen gör inga anspråk på att vara fullständig eller särskilt ingående. Men även en mycket ytlig analys antyder betydande problem med löntagarfonder. Jag delar upp redovisningen i först en rent statisk kortsiktig analys (A), därefter en mycket forenklad relativt kortsiktig dynamisk analys (B) och slutligen ställer jag några frågor kring vart vi hamnar med löntagarfonderna på lite längre sikt (C).

A. Löntagarfondernas statiska effekter på kort sikt

Företagen skulle åläggas att betala en ny speciell arbetsgivaravgift till löntagarfondssystemet. Erfarenheterna från 70-talet tyder på att en sådan inte omedelbart och fullt ut avräknas i löneavtalen. I dagens läge med negativ reallöneutveckling redan innan löntagarfonderna kom in i bilden, betyder en avräkning mot löneutrymmet än ännu större reallöne-sänkning för löntagarna. Det kommer inte att underlätta avtalsrörelsen. Det förefaller troligt att företagens lönsamhet och kostnadsläge skulle påverkas i negativ riktning.

Den andra avgiften, "övervinstavgiften", är ännu mer problematisk. Vinstdelningen är från företagets synpunkt helt likvärdig med en extra och progressiv bolagsskatt. Vem tror på allvar att en sådan åtgärd är ägnad att öka lönsamhet och investeringar i företagen? Det råder stor enighet idag om att vi behöver en kraftig expansion i den utlandskonkurrerande delen av näringslivet. Majoriteten av de företag som arbetar i utlandskonkurrens har stora vinstvariationer över tiden. Det betyder att den genomsnittliga vinstdelningsavgiften blir högre för dessa än andra företag. I genomsnitt torde ett typiskt utlandskonkurrerande företag vid dagens genomsnittliga vinstnivå få en avgift på 2-4 procent av lönesumman. Det är tom så att ett företag som genomsnittligt går med förlust kan tvingas betala övervinstavgifter.

Om löntagarfonder införts tex 1970 skulle Modo under de tre sista åren på 70-talet fått betala sammanlagt 15,5 miljoner i övervinstavgift trots att man noterade en sammanlagd förlust på ca 70 miljoner kr under åren, allt matt i 1979 års penningvärde. Det är mycket tveksamt om ett företag som Modo över huvudet taget överlevt lönsamhetskrisen 1978 om det tvingats betala vinstavgifter på ca 200 miljoner under perioden 1970-77 (Malmgren, Nicolin [1981]).

Exemplet Modo visar hur kraftigt vinstavgifterna kan slå mot en verksamhet som är starkt utlandsberoende. Totalt är det ca 120 000 aktiebolag som berörs. Ser vi på hur avgifterna skulle påverka företag torde de leda till en lagre lönsamhet och sämre avkastningsförväntningar på aktuella investeringsobjekt, med särskilt stora effekter i K-sektorn. Den internationella konkurrenskraften försvagas något och investeringar, produktion och sysselsättning sjunker.

Om inte lönsamheten skall sjunka genom införandet av löntagarfonder måste

avgifterna helt betalas av de anställda genom lägre löner. Utöver den löneåterhållsamhet som krävs för förstärkt lönsamhet och förbättrad internationell konkurrenskraft, skulle löntagarfonder innebära ytterligare stora krav på uppoffringar i form av en extra "löntagarfondslöneåterhållsamhet". I den sektor som är avgörande för den svenska ekonomin krävs därför dessutom en återhållsamhet av storleksordningen 3–4 procent av lönesumman varje år i form av lägre lön. Detta skulle ske under en period som av allt att döma kommer att innehålla sjunkande reallöner även utan löntagarfonder.

Hur skall man skapa förståelse för en sådan extra lönesänkning för att höja vinstnivån i företagen extra mycket? Det krävs en lönsamhetsnivå som klarar vinstdelningsavgifterna och ändå därefter ligger på den nivå som behövs för att skapa industriell expansion. Den här extra löneåterhållsamheten behövs inte från ekonomisk synpunkt. Om syftet är att höja lönsamheten bör man därför som en första åtgärd undvika löntagarfonder.

På ett vetenskapligt ohederligt sätt har LO/SAP-sidan försökt argumentera för att man får en automatisk lönestabilisering via vinstdelningen. I LO/SAP-rapporten [1981, sid 58] hänvisas till en vetenskaplig studie inom utredningen som stöd för tanken på att den lokala lönsamhetsnivån skulle påverka den lokala löneglidningen. Vad den av Nils Henrik Schager genomförda expertstudien visar är att man *inte* finner något signifikant samband mellan lokal lönsamhet och lokal löneglidning. Därmed faller möjligheten att via en övervinstdelning åstadkomma en stabiliseringspolitisk effekt redan i första ledet av resonemanget.

Expertstudien visar också att arbetsmarknadsläget är den dominerande lönebildningsfaktorn. Den visar även på en viss samvariation mellan genomsnittlig vinstnivå och genomsnittlig löneglidning

inom industrin vid de mycket extrema vinstvariationer som förekommit på 70-talet. I den mån det genomsnittliga vinstläget har någon betydelse bör det snarast tala *mot* införandet av löntagarfonder. Skall samma incitament för expansion och investeringar upprätthållas i företagen krävs att de vanliga vinstmåttan ligger högre med löntagarfonder än utan. Löntagarfonder skulle därmed riskera att vara svagt lönedestabiliserande.

Expertstudien visar också att lönsamheten över huvud taget inte tycks vara det centrala stabiliseringsproblemet i lönebildningen. Däremot förefaller den minskade rörligheten på arbetsmarknaden ge upphov till en betydande trendmässig stegring av löneglidningen. Stelheten i lönebildningen, bl a genom en solidarisk lönepolitik som tidvis har varit föga anpassad till marknadskraven, leder också till löneglidning. Åtgärder på de här områdena skulle i hög grad kunna dämpa löneglidningen. Nils Henrik Schager har offentligt påtalat det orimliga i LO/SAP-rapportens hänvisning till hans expertstudie (Schager [1981]).

Skall inte löntagarfonder direkt försämra betingelserna för K-sektorn krävs alltså en oproportionerligt stor årlig löneåterhållsamhet och ett väsentligt högre vinstläge (före vinstdelning) än man annars skulle behöva ha. På försommaren 1981 borjade LO/SAP på allvar framhålla tanken att man genom löneåterhållsamhet hos LO skulle kunna uppnå en positiv lönsamhetseffekt av löntagarfonder totalt sett. Detta kräver då att reallöne-nivån genom mycket återhållsamma krav från LO skulle kunna hållas tillbaka ytterligare ca 3–5 procent vid införandet av löntagarfonder, men det är föga troligt.

För alla som har följt avtalsrörelserna under senare år har det ganska klart framgått att lönenivån inte har bestämts utifrån samhällsekonomiska bedömningar av vad som vore mest lämpligt, utan i

hog grad bestämts genom konflikter och konkurrens mellan olika fackliga organisationer. I ett läge med krympande reallöner blir bibehållandet av relativpositionen allt viktigare. Hur skulle motsättningarna mellan LO och PTK eller LO och TCO-S i avtalsförhandlingar mildras av löntagarfonderna? Sammantaget förefaller det helt orimligt att tänka sig att de svenska löntagarna skulle vilja avstå 3-4 procent av sin reallönenivå och samtidigt kunna lägga alla konflikter med andra arbetstagargrupper åt sidan.

Om man på fullt allvar hävdar att det är löntagarna som skall avstå reallön för att man skall bygga upp kollektiva fonder förefaller det vara en märklig väg att gå via avgifter på vinsten i företagen med alla de problem som det för med sig för företagets incitament. Om man vidare hävdar att löntagarna idag är villiga att avstå en betydande del av sin inkomst till sådana kollektiva fonder är det ju bara att sätta igång och samla in de pengarna redan idag. Har de fackliga organisationerna sina medlemmars förtroende för att de skall spara i kollektiva fonder behövs ju inte ens någon lagstiftning.

Personligen kan jag inte undgå misstanken att löntagarfundsforespråkarna hyser begränsad tilltro till sina möjligheter att skapa kollektiva löntagarfonder på frivillig väg. Detta är formodligen en av grundorsakerna till att man valt att lägga avgifterna på företagets lönesumma och vinst. Därför är det osannolikt att löntagarfonder ger en högre lönsamhet i företagen än avsaknad av sådana fondavgifter.

Sammanfattning av löntagarfundsavgifternas effekter på företagen

LO/SAP och TCO har aldrig på allvar försökt analysera hur deras forslag faktiskt påverkar företagets betingelser. Det är ju ändå trots allt i företagen som produktionen sker och produktionsbesluten och investeringsbesluten fattas.

Församrar man dessa betingelser genom vinstavgifter eller arbetsgivaravgifter påverkar man marknadsekonomin och de svenska företagens möjligheter att konkurrera. Man påverkar också deras expansionstakt negativt. Detta har bl.a. visats i en expertstudie inom utredningen av Anders Kristoffersson. Förslaget har dessutom utformats så att de företag som är särskilt viktiga för den svenska ekonomin drabbas hårdast.

B. Löntagarfondernas dynamiska effekter på kort sikt

En annan intressant frågeställning är vad som händer med effektiviteten i fördelningen av resurser i ett samhälle när ca 4 Mrd varje år skall placeras i enlighet med "löntagarintresset", uttolkat av de fackliga organisationerna. Det är inte helt otroligt att betydande kapitalmängder kommer att placeras utifrån andra värderingar än ekonomisk effektivitet. Det som brukar kunna uppbåda störst attraktionskraft är hot om minskad sysselsättning i en sysselsättningssvag region eller i en verksamhet som saknar framtidsmöjligheter. Det här är ett troligt område för delar av löntagarfondernas placeringar.

Det beror inte på att de fackliga organisationerna i sig skulle vara dåliga beslutsfattare utan på att de har en annan roll i samhället. I valet mellan att slå vakt om utsatta medlemmars intresse att behålla jobbet och en god fondavkastning kommer varje facklig eller annan löntagarfullmäktige att ha mycket svårt att välja det senare. Det betyder att strukturomvandling och nedläggning av ekonomiskt ej bärkraftiga industrier skjuts upp ytterligare och vi får med all sannolikhet en fortsättning på den mycket destruktiva industritödspolitik som statsmakterna (särskilt under de borgerliga regeringarna) ägnat sig åt under senare år.

Det är också ofrånkomligt att införandet av löntagarfonder kraftigt försämrar det psykologiska klimatet för enskilt företagande. Löntagarfonder har hela tiden framförts som ett sätt att avskaffa det maktförhållande som idag råder i de enskilt ägda företagen. (Se text sid 53–54 LO/SAP-rapporten [1981].) Även om det senaste förslaget innehåller vissa begränsningsregler (av typen att endast familjeföretag med över 500 anställda kan tvingas till nyemissioner och att utlandsägda företag undantas) betyder det att förtroendet för möjligheterna att på sikt bedriva enskilt ägd produktiv verksamhet i Sverige får sig en knack.

Sverige är redan idag i farozonen när det gäller att konkurrera som lokaliseringssort för produktion av varor i internationell handel. Det kan bla avläsas på de utländska företagens intresse av att ha produktion i Sverige och de svenska företagens stigande intresse av att investera i andra industriländer. Löntagarfonder skulle vara en stor psykologisk belastning i varje kalkyl om lokalisering av industriproduktion. Detta gäller tex när man i ett större multinationellt företag väljer mellan olika länder för att placera tillverkningen. Totalt sett är det dock betydligt viktigare i vilken utsträckning svenska bolag, genom ett sämre företagsklimat väljer att inte genomföra investeringar i Sverige, medan konkurrerande utländska bolag, med bättre betingelser väljer att göra sina investeringar i sitt eget land.

För de familjeägda företagen är situationen ännu känsligare. Det senaste förslaget om den fackliga initiativrätten tar i rapporten 1981 direkt sikte på att löntagarfonder successivt skall ta sig in i de stora familjeföretagen (mer än 500 anställda). Det vittnar om en total brist på kunskap och sinne för företagandet om man tror att detta kan genomföras utan att det starkt negativt kommer att påverka dessa företags utveckling av produk-

tion, sysselsättning och investeringar i Sverige. Eftersom löntagarfondsförslaget syftar till en kollektivisering av näringslivet kommer det psykologiskt (utöver själva avgifterna) att negativt påverka även alla de mindre enskilda företag som enligt det senaste LO/SAP-förslaget inte direkt skulle hotas av att bli "avprivatiserade".

Den storleksgräns som föreslås motiveras enbart av taktiska skäl. När detta skrivs är gällande LO-kongressbeslut fortfarande att man egentligen inte bör ha någon storleksgräns alls, i varje fall avsevärt mindre än 50 anställda. Många av familjeföretagen kommer även vid relativt hög storleksgräns att, inte utan skäl, känna sig och sin verksamhet hotade.

Entreprenörer med en idé som de vill sätta i produktion kommer att söka sig utomlands, andra kommer aldrig att pröva och utveckla sin idé i produktion och försäljning. Det är lätt att ta död på kreativitet, inte minst i produktionslivet. Företagsklimatet som är utomordentligt viktigt för alla de 100 000 mindre familjeföretagen blir direkt och omedelbart försämrat vid ett beslut om löntagarfonder.

Löntagarfondernas samlade effekter på kort sikt

Löntagarfonder betyder därmed sämre avsättning, investeringar, produktion och sysselsättning och negativa effekter på företagets betingelser både av handfast ekonomisk art (avgifter och höjd progressiv bolagsskatt) och av psykologisk art (tveksamhet om privat företagsamhet över huvud taget har någon framtid i Sverige). Från industripolitisk synpunkt innebär det, med all sannolikhet, att resurser i form av pengar och arbetskraft i större utsträckning lokaliseras till ineffektiva verksamheter som har framtiden bakom sig. Resurserna tas från de mest expansionsdugliga och effektivaste företagen (både stora och små).

Börsen och företagens riskkapitaltillförsel

Det faktum att en ny stor placerare uppträder på börsen kan ha en positiv effekt på kursutvecklingen och därmed företagets möjligheter att via nyemissioner dra till sig riskvilligt kapital. Vi kan se på den positiva effekt som succén med skattefondsparandet har gett på kursutvecklingen i år. SAP har aviserat att man samtidigt eller eventuellt tom före beslut om löntagarfonder skall ta bort det nuvarande skattefondsparandet. Dessutom beräknas utlandets intresse för svenska aktier, som idag är relativt stort, förbytas i en nettoutförsäljning. Dessa förändringar betyder att finansiella strömmar på 2-3 Mrd per år netto berövas aktiemarknaden. På goda grunder kan och bör avkastnings- och utdelningspolitiken hos löntagarfonder ifrågasättas. När löntagarfonderna blir dominerande ägare av ett företag (och det kommer att ske snabbt med det senaste förslaget) kan man fråga sig vilket intresse denna ägargrupp har av aktieutdelningar eller god lönsamhet.

Självva syftet med löntagarfonder som det framställs av förespråkarna är att ändra på maktförhållandena i företagen och att göra arbetsmiljön till målsättning i stället för lönsamheten. Hur högt marknadsvärde kan privata minoritetsintressen räkna med på sina aktieinnehav när löntagarfonderna har makten i bolagen? Kommer över huvud taget aktier att bli ett konkurrenskraftigt sparobjekt för enskilda? Det är mycket svårt att förutspå hur aktiebörsen reagerar och psykologin bakom deras utveckling.

Ett beslut om löntagarfonder torde dock ha en klart negativ effekt på övriga inhemska aktieplacersares beteenden. Vissa grupper, troligen i första hand privatpersoner, kommer att sälja ut sina innehav. Om man därigenom får en stark kursförsämring på börsen är det stor risk för att den ger en självgenererande ned-

åtgående kursspiral. Det gäller ju för aktieägarna att sälja i tid om man tror att andra kommer att sälja ut. Sammantaget förefaller det knappast troligt att löntagarfonderna ens på kort sikt ger någon kursuppgång, även om man skulle placera ca 4 Mrd per år på borsen. Risken är överhängande för betydande kursras. Ett sådant skulle i sin tur ytterligare påskynda löntagarfondernas övertagande av aktiemajoriteten i företagen.

Löntagarfonder försämrar riskkapitalförsörjningen

Företagens möjligheter att under marknadsmässiga villkor skaffa riskkapital när löntagarfonder införts förefaller därmed med god sannolikhet att försämrats. Vad som däremot ofta har föresvävat löntagarfondsförespråkare är möjligheten att via löntagarfonder göra "andra samhällsekonomiska bedömningar" och därmed i praktiken för vissa ändamål förse företag med lite "mjukare" kapital än marknaden i övrigt har att erbjuda. Detta är något som prövats i Sverige och vars resultat inte uppmanar till en fortsättning. Det är dessutom från statsvetenskaplig synpunkt mycket tveksamt om den här typen av samhällsbedömningar bör genomföras av fackliga organisationer (eller länslöntagarfullmäktige) i konkurrens med de politiskt valda församlingarna. Bör facket ta över delar av regional-, sysselsättnings- och industripolitiken från de nuvarande politiska organen? Det skulle föra oss en betydande bit i riktning mot en korporativistisk stat.

De ovan redovisade negativa konsekvenserna av löntagarfonder på de mål, som det råder stor enighet om, är mer än tillräckliga för att vi i Sverige bör avstå från löntagarfonder. Men hur kan då LO/SAP:s och TCO:s ledningar förespråka sådana förslag? Skalen förefaller vara att man aldrig på allvar gjort en seriös genomgång av hur förslagen påverkar de enskilda företagen i en marknadsekon-

Hur snabbt tar löntagarfonderna över börsföretagen?

Exempel 1. Avgifterna till löntagarfonderna beräknas till i medeltal 4,2 Mrd per år. Det slutliga borsvärdet var vid årsskiftet 80/81 ca 40 Mrd. I detta alternativ antas borsen från detta utgångsvarde ha en genomsnittlig real tillväxt på 5 procent per år. Löntagarfondens värdetillväxt antas vara 0 procent per år. Alla uppgifter i 1981 års priser. Detta exempel forutsätter att löntagarfonder inte ger negativa börseffekter.

Exempel 2. Som exempel 1, men löntagarfondernas genomsnittliga värdetillväxt antas till -10 procent per år genom selsättningsbevarande insatser. Börsen (exkl) löntagarfondernas innehav antas ha en genomsnittlig värdetillväxt på 5 procent realt per år. Den del av borsvärdet som löntagarfonderna innehar, antas förändras med -5 procent realt per år. (Att det inte blir -10 procent beror på nyemissionsverksamhet och ägartillskott hos löntagarfonderna.) Även detta exempel forutsätter att borsen inte påverkas negativt av löntagarfondsbeslutet.

Exempel 3. I LO/SAP-rapporten antyds att bankerna skall avprivatiseras i annan ordning än via löntagarfonder. Fastighetsbolag brukar inte framhållas som någon central uppgift för löntagarfonder att placera pengar i. Utgångsborsvärdet för övriga bolag kan ungefärligen uppskattas till 34 Mrd vid årsskiftet 1980/81. Börsvärdet antas falla med 10 procent realt varje år genom att nuvarande ägare anticiperar ett övertagande från löntagarfonderna. Vid nuvarande inflationstakt ungefär oförändrat nominellt värde. Löntagarfondernas värdetillväxt antas till -15 procent per år. Detta exempel forutsätter negativ kurspåverkan av ett löntagarfondsbeslut.

Exempel 4. Som exempel 3, men endast 3 Mrd antas placeras på börsen per år. Detta kan tex bero på att delar av avgifterna används på andra sätt och/eller att lönsamhetsutveckling och produktionsutveckling blir så svag att avgifterna på företagen ger allt mindre inkomster till löntagarfondssystemet.

År	Löntagarfondernas andel av borsvärdet (%)			
	Ex 1	Ex 2	Ex 3	Ex 4
1	11	11	12	9
2	20	19	25	18
3	29	27	39	28
4	36	33	54	39
5	43	39	70	50
6	49	44	87	62
7	55	48		75
8	60	53		

Sammanfattning

De redovisade exemplen visar att LO/SAP:s förslag (och detsamma gäller i princip TCO-ledamotens förslag) har en betydande potential för att snabbt ta över börsföretagen i Sverige. Beräkningarna skall ses som grova exempel. Det bör observeras att en ägargrupp normalt har ett mycket stort inflytande redan vid begränsade aktieinnehav. Exemplet visar att den kollektivering till fackliga organisationer eller motsvarande som så klart uttalades i samband med förslagen till löntagarfonderna 1975/76 mycket snabbt (och snabbare) kan nås med det senaste LO/SAP-förslaget. I exemplen tar det endast 4-7 år för löntagarfonderna att nå upp i 50 procent av det slutliga borsvärdet. Redan efter ett år blir löntagarfonderna största ägargruppen i många av borsföretagen.

mi. I utredningen vagra de LO/SAP:s och TCO:s representanter att diskutera hur företagen påverkas. Begreppet *incitement* som är ett av de mest centrala i en marknadsekonomisk analys, utsluts konsekvent i deras resonemang.

C. Vart leder löntagarfonder på litet längre sikt?

Från 1975 och framåt har löntagarfonder setts som en möjlighet att genomföra en kollektivering eller "socialisering" av näringslivet. I Meidner-rapporten 1975

framställs klart att det privata ägandet till produktionsmedlen är orättfärdigt och bör avskaffas. Löntagarfonder anvisas som ett medel för att successivt utan ersättning till nuvarande ägare kollektivisera ägandet till de fackliga organisationerna.

Denna kollektivisering av ägandet är det enda mål som medlet löntagarfonder verkligen uppfyller. Det är detta mål som både förespråkarna för och motståndarna till löntagarfonder betraktar som huvudfrågan. Förespråkarna finner det dock idag inte opportunt att tala om makten och övertagandet.

1975/76 talade man tydligt och i stora rubriker om att löntagarfonder skulle ta över ägandet. Det tidsperspektiv som utmålades var att det skulle ta ca 2-4 decennier. Det senaste förslaget från januari 1981 innebär ett mycket snabbare övertagande av ägarmajoriteten än tidigare förslag. Som framgår av de fyra exemplen i rutan (sid 385) kommer löntagarfonder inom 4-7 år, dvs redan på 80-talet, att kunna förvärva aktiemajoriteten i alla börsnoterade företag. Det är 4-5 gånger snabbare än det ursprungliga Meidner-förslaget.

Är det önskvärt att alla företag (av viss storlek) ägs av en enda ägargrupp? Vad betyder det för konkurrens och marknadsmässighet? Är det bra att just de anställdas fackliga organisationer blir Arbetsgivaren (med stort A) i Sverige? Hur blir konsumentens ställning i en sådan ekonomi? Hur blir det med effektiviteten i en sådan ekonomi? Hur går det med konkurrenskraft, sysselsättning, produktion och levnadsstandard i en sådan ekonomi i jämförelse med den typ av ekonomi vi nu har? Hur väl kommer kreativa människors idéer att tillvaratas? Vilken frihet och vilket oberoende kommer de anställda att ha när deras fackliga organisation blivit arbetsgivare och det nästan bara finns den ende arbetsgivaren? Det här är några av de grundläggande

frågor som borde belysas ingående innan någon i Sverige på allvar föreslår ett praktiskt genomförande av den hittills största systemförändringen i Sveriges ekonomiska historia.

Även för de mindre företagen betyder det dramatiska förändringar även om de inte själva skulle bli kollektiviserade. Hur blir deras möjligheter att sälja sina produkter till stora och små svenska företag när deras kunder och konkurrenter samtliga ägs av samma ägargrupp? Räcker det för dem att vara konkurrenskraftiga för att kunna hävda sig på en kartelliserad marknad med konkurrenter som tävlar på helt andra villkor? Kommer inte många av underleverantörerna att bli av med sina kunder när de fackligt ägda företagen vill göra saker och ting i egen regi för att undvika att minska arbetsstyrkan vid en efterfrågenedgång? Inte minst för serviceföretagen är det här ett betydande hot.

Utvärderingen av löntagarfondernas konsekvenser förefaller hittills mycket bristfällig, inte minst hos förespråkarna. De invändningar och farhågor ur företagsperspektiv som jag har påtalat i den här uppsatsen har aldrig bemötts. Ändå hävdar förespråkarna för löntagarfonder på fullt allvar under sommaren 1981 att dessa bör införas redan 1983.

Från början var löntagarfonder ett medel för att uppnå målet kollektivisering av näringslivet till de fackliga organisationerna. Idag har man kvar i huvudsak samma medel men vill dessutom tillskriva det helt andra och motstridiga mål. När denna ekvation inte sakligt och ekonomiskt går ihop forsöker man skyla över det genom att undvika en konkret analys. I stället för konsekvensanalyser hävdar man att även om det finns vissa problem med löntagarfonder så är det enda alternativet för Sverige.

Ett mer rationellt sätt att närma sig löntagarfondsfrågan förefaller mig vara att se vilka mål (förändringar av Sverige)

som man vill genomföra och sedan pröva förutsättningslöst vilka medel som då är lämpliga att använda för att uppnå de här förändringarna.

Näringslivet och dess organisationer har under lång tid uttryckt önskemål om stimulanser och lagändringar för att stimulera fram en spridning av det individuella ägandet i börsföretagen till allt fler lontagare och andra medborgare. Det är också den ägarförändring som de borgerliga partierna uttalat sig för (liksom tex Norges industriminister (s)). En sådan ägarförändring är direkt motsatt vad löntagarfonder skulle ge. Dess konsekvenser på ekonomin är också helt annorlunda. När det gäller stora och små familjeföretag är det inte fråga om att sprida ägandet till existerande företag, utan att i stället sprida företagandet till fler personer och fler företag genom nyetablering.

Skall man få en ökad industriell tillväxt och mer investeringar och högre produktion och sysselsättning i främst den utlandskonkurrerande delen av näringslivet krävs ekonomiskt-politiska åtgärder som ökar lönsamhet och internationell konkurrenskraft. I dagens läge kan tex en växelkursjustering eller någon annan relativkostnadssänkande åtgärd diskuteras. Lontagarfonder verkar däremot i rakt motsatt riktning.

Vi har hamnat lite snett när det gäller incitamenten i svensk ekonomi. En av de väsentliga orsakerna är kombinationen av vårt nuvarande skattesystem och en hög inflation. När det gäller den produktiva verksamheten bör man till att börja med omedelbart avskaffa dubbelbeskattningen på aktier och beskattningen av arbetande kapital i familjeföretagen bör lindras. Beskattningen av reavinster bör inte vara högre för aktier än för tex fastigheter. Det är genom den typen av åtgärder som vi får ett bättre företagsklimat och ett effektivare näringsliv och också en högre reallön och levnadsstandard för det svenska folket. Löntagarfonder skulle däremot snabbt församla de incitament som skapat vår nuvarande levnadsstandard i Sverige.

Referenser

- Edin, P.-O., Hedborg, A., [1980], *Det nya uppdraget*, Tiden
- LO/SAP gemensam arbetsgrupp [1978], *Löntagarfonder och Kapitalbildning*, Tiden
- [1981], *Arbetsrörelsen och Lontagarfonderna*, Tiden
- Malmgren, J., Nicolin, T., [1981], "Ytlig rapport om fonderna", *Affarsvärlden*, nr 16/17, 15 april
- Meidner, R., [1975], *Löntagarfonder*, Tiden
- Röttorp, A., [1981], *Löntagarfonder förvarrar krisen*, SAF.
- Schager, N. H., [1981] "Bevis finns inte", *Svenska Dagbladet*, 6 mars
- Waldenströmsrapporten [1976]; "Företagsvinster, Kapitalförsörjning, Lontagarfonder", SAF och SI